

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1914.

Första kammaren.

Nr 75.

Lördagen den 12 september, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Anmälades och godkändes tredje särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 261, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående statsmonopol å tobakstillverkningen i riket samt förordning om vad iakttagas skall i avseende å införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket m. m., dels ock åtskilliga i anledning av propositionen väckta motioner;

nr 262, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag av lånemedel för gäldande av kostnader för införande av statsmonopol å tobakstillverkningen i riket; samt

nr 263, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse av rubrikerna nr 195—197 för tobak i gällande tull-taxa m. m.

Föredrogs ånyo första särskilda utskottets den 8 och 9 i denna månad bordlagda utlåtande nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner nr 58 angående ny härordning; nr 59 med förslag till värnpliktslag; nr 60 angående sjöförsvarets ordnande; nr 61 med förslag till lag angående förlängd tjänstgöring i vissa fall för värnpliktiga, tillhörande flottan; nr 80 med förslag till förordning om ändrad lydelse av § 2 i förordningen den 1 juni 1912 om understöd i vissa fall åt värnpliktigs hustru och barn (familjeunderstöd); nr 81 med förslag till lag om förbud i vissa fall mot värnpliktigs skiljande från tjänst eller arbete; nr 85 med förslag till förordning om värnsskatt m. m.; nr 138 angående vissa engångskostnader för lantförsvarets ordnande; nr 149 angående särskild ersättning till personal tillhörande infanteriregementes reserv och till viss övertalig personal vid infanteriregemente samt angående tillägg för vicekorpralsbeställning eller särskilda befälsarvoden till vissa volontärer vid infanteriet i anledning av övning vid armén av årsklassen 1914 yngre; nr 153 angående riksdagens samtycke till antagande av ett utav svenska pansarbåtsföreningen gjort erbjudande av medel såsom bidrag till anskaffning av pansarbåtar; nr 156 angående vissa engångskostnader

för sjöförsvarets ordnande; nr 159 angående upprättande av reservstater vid armén; nr 163 angående ändring i gällande grunder för pensionering av arméns befäl och underbefäl med vederlikar samt angående tiden för avgång ur tjänst; nr 230 angående anvisande av medel till vissa byggnadsföretag vid armén; nr 246 angående upprättande av reservstater vid marinen; nr 247 angående ändring i och tillägg till gällande grunder för pensionering av flottans befäl och underbefäl med vederlikar, samt nr 275 med förslag till ändrad lydelse av 9 och 24 §§ i det av Kungl. Maj:t för riksdagen framlagda förslaget till förordning om värnsskatt, ävensom i anledning av de inom riksdagens kamrar väckta motioner i dithörande ämnen.

Till särskilda utskottets behandling hade i fråga om ordnandet av rikets försvarsväsende och vad därmed ägde sammanhang, överlämnats dels förenämnda Kungl. propositioner, dels ock 52 inom riksdagens kamrar väckta motioner, som stodo uti ett närmare eller fjärrare samband med den ifrågasatta ombildningen av försvaret, nämligen inom första kammaren 17 motioner och inom andra kammaren 35 motioner.

Utskottet hade gjort särskilda framställningar i olika, med I—XIV betecknade delningar.

Vid föredragningen av utlåtandet begärdes ordet av

Herr Trygger, som yttrade: Herr talman! Jag ber att få föreslå att betänkandet företages till avgörande punktvis, samt att vid behandling av första punkten diskussionen må röra sig om betänkandet i dess helhet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Avdelningen I.

Punkten 1.

*Förslag till
värnpliktslag.*

I propositionen nr 59 hade Kungl. Maj:t, under återopande av ett propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över lantförsvarsärenden den 14 maj 1914, föreslagit riksdagen att antaga framlagt förslag till värnpliktslag.

Utskottet hade i denna punkt på återopade grunder hemställt, att riksdagen — under förutsättning att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny härordning — med förklarande att Kungl. Maj:ts förslag till värnpliktslag icke kunnat av riksdagen oförändrat antagas, måtte i anledning av Kungl. Maj:ts ifrågavarande proposition, för sin del besluta antaga förslag till värnpliktslag av den lydelse, utskottets utlåtande utvisade.

Reservation hade vid förevarande punkt avgivits av herrar Lindblad, Branting, Thorsson, Rydén och Larsson i Västerås, vil-

ka ansett, att åtskilliga paragrafer i värnpliktslagen bort hava viss av den i reservationen angiven lydelse.

*Förslag till
värnpliktslag.
(Fortn.)*

Därjämte hade beträffande utskottets förslag i dess helhet reservationer avgivits av förutom nämnda utskottsledamöter dels herrar *Staaff, Bergström, Kvarnzelius, Hellberg, Kobb* och *Petrén* samt friherre *Adelswärd*, dels ock herr *Bergström*.

Hans excellens herr statsministern *H a m m a r s k j ö l d* erhöll först ordet och yttrade: Herr talman, mina herrar! Det utlåtande, som nu föreligger till kamrarnas handläggning, är synnerligen betydelsefullt. Utskottets hemställan innebär lösning av försvarsfrågan, vilken, efter vad med varje dag framstår allt mera klart, för vårt folk utgör en livsfråga i ordets bokstavigaste och egentligaste mening. Denna hemställan har också förenat män av vitt skilda politiska åskådningar. Om, såsom är att hoppas och vänta, den inom några korta stunder bifalles av riksdagen, kommer den 12 september 1914 att räknas bland märkesdagarna i vår historia.

Det emotsedda beslutet skall, i den mån det hinner genomföras, för vårt fosterland skapa en trygghet, som det nu saknar. Redan beslutets fattande är ägnat att i väsentlig mån stärka vår ställning.

Intrycket av försvarsreformen kan endast befästas därigenom, att det förslag, som av Kungl. Maj:t framlagts och som nu blivit av utskottet i huvudsak tillstyrkt, icke upprättats under inflytande av vapenbullen, men på en tid, då fred ännu rådde i Europa. Den rustning, som Sverige aktar nödigt att ikläda sig, har icke beräknats efter nu rådande, mer än vanligt hotande omständigheter. Den överskrider på intet sätt gränserna för vad som även under förutvarande, lugnare förhållanden måste anses nödvändigt. Svenska folkets försvarsvilja får icke heller anses bero på en övergående känslöstämning; det är en manlig föresats, som skall växa allt djupare in i sinnena.

Bland dem, vilka det varit förunnat att bidra till förverkligande av denna vår försvarsvilja, finnes helt säkert icke någon, som gör anspråk på erkänsla eller berömmelse för vad han gjort eller offrat för den stora saken. Ingen må dock förtänka mig, om jag i denna stund känner mig manad att uttala ett enkelt tack till alla, inom och utom riksdagen, vilka satt handen till plogen.

Det torde vara bekant att enighet om försvarsreformen uppnåts genom förhandlingar, för vilka ministären icke stått främmande. Resultatet av dessa förhandlingar är sådant, att vi anse oss kunna tillstyrka förslaget godkännande, icke blott i de punkter, där kvarstående skiljaktigheter utjämnats under vår förmedling, utan även i delar, där denna medverkan icke tagits i anspråk. I några avseenden torde de av utskottet förordade ändringarna kunna av alla erkännas som förbättringar, och i det hela finna vi ändringarna icke vara av sådan art eller av

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

så avgörande betydelse, att de böra rubba det vitsord, som det kungl. förslaget avsåg att förtjäna: att man av dess genomförande kunde hoppas ett effektivt försvar. Skulle under utskottets forcerade slutarbete några smärre oegentligheter hava till följd av förbiseende insmugit sig, kunna de helt säkert utan svårighet rättas.

Skrivelseförslag, som inom riksdagen väckas, pläga ju på goda grunder icke bliva föremål för uttalanden från statsrådsbänken. Det lärer emellertid tillåtas mig att nu göra ett undantag för sådana av utskottet förordade skrivelser, vilkas tillkomst förutsatts under nyssnämnda förhandlingar. I detta avseende får jag då uttala, att jag, givetvis utan att i någon mån föregripa resultatet av de äskade utredningarna, finner till sitt syfte beaktansvärda de förordade skrivelserna angående omorganisation av arméns musik — de föreslagna staterna böra tydligen snarast möjligt kompletteras med erforderlig musikpersonal — samt angående dispositionen av vissa utrangerade stamhästar, angående officershästar och angående artilleriets draghästar. Detsamma gäller även skrivelsen angående underbefäls befordran till officer eller reservofficer — varvid emellertid i anledning av utskottets motiver erinras, att de i propositionen föreslagna studiestipendierna utgöra ett och måhända det lämpligaste medlet för ändamålets vinnande.

Då jag måhända icke får anledning att vidare yttra mig under behandlingen av detta utlåtande, kan jag ej underlåta att nu till sist uttala den varma förhoppning, att det blivande beslutet skall bereda kraftigt värn åt ett folk, vilket förstår att inför det stora, som förenar, glömma det lilla, som vill söndra. Ur faror, som nu omgiva oss, och ur faror, som stunda, skall med Guds hjälp Sverige då kunna stiga starkt och ärat, städse fritt, huru än onda tider må växla med goda.

Herr Lindblad, Anders: Herr talman, mina herrar! Vid remissen av den kungl. propositionen om våra försvarsanordningar framhöll jag, hur enligt min uppfattning det oerhörda rustandet så långt ifrån tryggade freden mellan folken, att det tvärtom framkallade kriget. Händelserna sedan dess ha blott på ett fruktansvärt sätt bekräftat sanningen härav. Det världskrig, som rasar omkring oss, har ju, innerst som drivfjäder de kapitalistisk-imperialistiska strävandena hos förnämligast de stora nationerna, och de krigsrustningar, som, för stödandet av dessa, pågått i ständigt ökat tempo, måste slutligen utlösa sig i en katastrof. För mången som i den gamla satsen: vill du freden, så rusta dig för kriget, trott sig finna en oemotsäglich sanning, bör det nu stå klart, att den, som vill freden, i stället måste bekämpa rustningarna, dessa militära rustningar, som dessutom under fredens dagar ligga tryckande och tyngande på nationerna och i så hög grad hämma de breda folklagrens lyftning upp på ett högre socialt plan.

Det förslag till ordnandet av vårt försvar, som nu föreligger till definitivt avgörande och som tillkommit genom överenskommelse mellan de båda borgerliga partierna, till dels under trycket av det läge i vilket världskriget försatt hela Europa, utgör ett så oerhört steg på rustningarnas väg för vårt lilla och ekonomiskt förut hårt tryckta folk, att socialdemokratien icke kunnat giva det sitt bifall. Med detta förslag tages steget till ettårig värnplikt, således till en stående värnpliktsarmé, som nog snart kommer att kräva ytterligare utökningar till men för det inre sociala reformarbetet varav vi äro i så stort behov, men till vilket medel ej så lätt kan anskaffas efter ett årligt utkrävande av 100 miljoner till försvarsändamål. Och ha vi därmed tryggt vår fred? Nej, förvisso icke; snarare kanske motsatsen, enär genom dylika rustningar även vårt land blott alltför lätt kan komma att indragas i krigiska förvecklingar, som vi väl dock alla vilja undgå. För ett litet folk med begränsade tillgångar gäller det vid ordnandet av det försvar, som tyvärr ännu måste erkännas som behöfligt för tryggheten av landets självständighet och oberoende, att tillse, det utgifterna hålla sig inom en sådan ram, att möjligheter för den inre utvecklingen förefinnas. Ty det är ej blott kanoner och pansarbåtar, som avgöra, då det gäller värdet av landets självständighet. Då kräves det en levande vilja hos varje enskild, och denna vilja måste skapas, innan olyckan är över oss, genom att giva *alla* sådan andel i fäderneslandets materiella och andliga kultur, att den till värn kallade innerst känner, att han går till försvar för något, som är hans och som han endast äger och kan äga som svensk medborgare.

Från dessa allmänna synpunkter har vårt parti utgått vid uppgörandet av sitt förslag till ordnandet av vår försvarsfråga. Att den härordning, som 1901 genomfördes, var i behov av en genomgripande revision, därom ha alla partier varit ense. Men var denna härordning bristfällig i organisatoriskt avseende, så krävde den icke desto mindre en oerhörd hög kostnad för sitt underhåll. Utredningarna ge ju vid handen, att vi ifråga om kostnader för vårt försvar redan nu kommit väsentligt högre än andra med oss jämförliga stater och för vårt parti, som särskilt representerar småfolket, har det därför varit angeläget att söka få en härordning, som med minsta möjliga kostnad gav största möjliga värnkraft. Och ingen har vågat förneka, att det förslag, som framburits av vårt parti, för en kostnad av c:a 70 miljoner kronor ger en större försvarsstyrka än vår nuvarande härordning för 85 miljoner. Men detta beror just därpå, att vi med vårt förslag sökt anpassa oss efter såväl våra ekonomiska möjligheter, som vårt försvarsläge över huvud taget. Vi ha, så långt möjligt, sökt förverkliga en tanke ifråga om vårt försvar, som säkerligen delas av det övervägande antalet av vårt folk, den nämligen, att våra försvarsanordningar *uteslutande få avse försvaret* och att vi icke ha råd med vare sig paradarméer eller paradflottor.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Jag skall icke här ingå på detaljer för att visa upp skillnaden härutinnan mellan vårt förslag och det förslag, som nu kommer att antagas. Men jag tror, att båda de borgerliga partierna haft anledning att lyssna till våra röster i denna fråga, ty det ser ut som skulle de nu pågående valen kraftigt understryka socialdemokratiens uppfattning.

Man har emellertid icke lyssnat därtill, och det är nu högerns försvarsprogram, som genom händelsernas makt kommer att genomföras. Detta är icke så klokt, som det kan vara glädjande för partiet, det är allra minst klokt ur försvarets egen synpunkt. Och hade den tanken tagits upp av de borgerliga partierna, som framfördes inom utskottet från vårt håll, att uppskjuta med denna frågas avgörande till dess världsbranden gått över, så hade väl nog utgången blivit en annan, men för försvaret ingalunda någon sämre sådan.

Nu är därvid intet att åtgöra, men jag har velat betona, att denna utväg stod öppen, och om den blivit använd, så hade därmed intet ändrats rörande våra anordningar för vårt försvar under nu pågående krig, men mycket hade kanske efter kriget ställt sig annorlunda för alla partier.

Med dessa allmänna reflektioner inför den redan, ehuru ej formellt avgjorda försvarsfrågan har jag, herr talman, velat hävda vårt partis uppfattning och förbehållit oss full handlingsfrihet vid det framtida ordnandet av densamma. Jag måste därför fasthålla vid och yrka bifall till de av mig, jämte partivänner i andra kammaren, avgivna reservationerna. Men då jag är medveten om utgången av en votering vid denna första punkt i denna kammare, kommer jag icke att begära någon sådan. Ej heller bör ett avstående från yrkande om bifall till reservationerna i varje särskild punkt få tolkas så, som innebure det ett uppgivande av den intagna ståndpunkten.

Har jag emellertid nu, herr talman, klargjort mitt partis ställning till den föreliggande försvarsreformen, som alldeles för dyr och ledande oss fram till en farlig rustningspolitik, så vill jag dock slutligen betona, att i det nuvarande politiska läget står socialdemokratien med andra partier fullständigt enig, beredd att värna landets neutralitet så långt våra krafter räcka och därigenom beredande möjlighet för den svenska arbetareklassen att i ett oberoende land ordna sina angelägenheter och fortsätta sin kamp för sin egen frigörelse, samt därmed bidra till att betrygga den fred, som tusen och miljoner säkerligen inför dessa dagars händelser uppriktigt efterlängta.

Herr talman, jag yrkar bifall till den av mig i punkten I vid betänkandet fogade reservationen.

Herr Trygger: Den föregående ärade talaren har här närmare utvecklade de synpunkter, som varit bestämmande för socialdemokraternas ställning till vår försvarsfråga. Jag vill ej vid detta tillfälle ingå i något bemötande av de skäl, som

från socialdemokratiskt håll gjorts gällande, men jag kan dock icke underlåta att påpeka, hurusom den socialdemokratiska ståndpunkten lider av det väsentliga felet, att man därvid icke strängt fasthållit försvarets ändamål. Eljest skulle det varit omöjligt att uttala, såsom skett i den socialdemokratiska reservationen, att en nedsättning i försvarsbördorna bort ske på grund av en sund avvägning av militära och civila — enkannerligen sociala — krav. En dylik avvägning kan nämligen icke kallas sund, om ej försvaret så inrättas, att det lämnar det skydd för vår andliga och materiella kultur, som vi rimligtvis äro i stånd att åstadkomma; och att ett sådant skydd kräver stärkande och icke minskande av vår nuvarande försvarskraft, torde för varje oförvillat sinne vara uppenbart. Detta har man ock inom det liberala partiet insett, och tack vare denna slutligen vunna insikt har den överenskommelse mellan högern och det liberala partiet kunnat åvägbringas, som givit till resultat det betänkande angående försvarets ordnande, vilket nu ligger på kammarens bord. Denna överenskommelse innebär i stort sett ett godkännande av det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget, såsom hans excellens statsministern nyss påpekade. Av en dylik överenskommelses egen natur är det en given följd, att man såväl ifrån den ena som den andra sidan måst modifiera sina meningar angående vad man i särskilda punkter borde söka genomdriva. Jag behöver därför ej till bemötande upptaga bland annat vad som emot utskottets förslag gjorts gällande i den liberala reservationen, trots det att åtskilligt kunde vara att därom säga. Likaledes anser jag mig pliktig lämna åsido vad som å vår sida kunde vara att anmärka mot den lösning av vissa frågor, som utskottet tillstyrkt. Att vi dock kunnat lämna vår röst åt utskottets förslag, beror därpå, att detsamma i stort sett är ett uttryck för vad vi med stöd av sakkunniga anse för nuvarande oeftergivligt för fyllandet av försvarets ändamål, säkerställandet av Sveriges frihet och självständighet.

Vår varma förhoppning är, att den försvarsreform, som av Konungen och hans regering med en enastående kraft och skicklighet utarbetats och för riksdagen framlagts, måtte, sedan den antagits, genomföras i den *anda*, som varit bestämmande vid förslagens avfattande.

Mina herrar, ha olika meningar förefunnits huru denna vårt lands livsfråga bäst kunde lösas, torde endast en mening finnas därom, att den måtte i största möjliga grad skänka riket trygghet utåt. I det avseendet äro högern, liberaler och, såsom vi nyss hörde, socialdemokrater ense. I varje svensks inre bor förvisso den varmaste kärlek till vårt gamla Sverige med dess stora krävande minnen och dess rika framtidsmöjligheter. Alla måste vi känna vår plikt att i nödens stund göra även de tyngsta offer för att värna vårt fosterland, inbegreppet av allt, som är oss kärt och dyrbart i livet. Vi se med glädje, när andra folk förmå fylla sina stora nationella uppgifter, men vi fordra ock

Förslag till värnpliktslag.
(Forts.)

att i fred få arbeta för vårt eget lands utveckling. Vi sätta oss ej till domare över främmande länders åtgöranden, men vi kräva att själva få bestämma över våra öden. Skulle en gång den dag komma, då någon vill söka beröva oss rätten att leva på vår fädernejord fria och oberoende, skall man hos oss möta ett folk, som i sin aktning för andras rätt finnar ökad kraft att försvara sin egen. I denna tanke ha vi nu skridit till förbättrandet av vårt försvarsväsen; i denna tanke skola vi hellre kämpa till döds än åt någon, vem det vara må, offra ens det minsta av vår integritet och vårt nationella oberoende. Gud skydde konung och rike!

Jag yrkar bifall till den föredragna punkten.

Herr Hellberg: Även jag, herr talman, skall såsom tillhörande den grupp inom det frisinnade partiet, som medverkat vid uppgörelsen i försvarsfrågan, hemställa om bifall till utskottets förslag.

Att jag gör det, att jag *kan* göra det beror på det icke — och allra minst inom det politiska livet — obekanta förhållandet, att omständigheterna kunna bliva mäktigare än människans vilja. Liksom hela mitt parti har jag i viktiga punkter bekämpat det föreliggande förslaget — jag menar regeringens förslag, som i huvudsak vunnit utskottets godkännande — och även hela den politik varpå detta vilar. Sedan länge har det stått klart för de flesta av oss, att den stora olyckan med vår försvarsfråga har varit den, att denna fråga, som bort vara en hela folkets fråga, i så hög grad förblivit ett enda partis fråga och på den grund mött misstroende och motsträvighet från andra partier. Varpå detta berott är här icke tillfället att söka utreda. Jag blott konstaterar, att så har varit förhållandet så gott som oavbrutet under de mer än 40 år, som denna fråga hos oss mer eller mindre varit aktuell. Detta motsatsförhållande har blott tillfälligtvis, då och då, för mildrats genom kompromisser mellan det politiskt ledande partiet och oppositionen, kompromisser emellan det ledande partiets försvarskrav och oppositionens reformkrav. Men en verklig förändring däri inträdde först när oppositionen för tre år sedan med regeringsansvaret också övertog ansvaret i försvarsfrågan. Det var någonting synnerligt betydelsefullt och löftesrikt som skedde, när den dåvarande frisinnade regeringen lade denna frågas planmässiga utredning i händerna på försvarsberedningarna, inom vilka partiets förtroendemän voro i majoritet. Därigenom fingo dessa på ett annat sätt än förut tränga in i frågan, lära sig så att säga se den inifrån. Och den i viktiga avseenden förändrade uppfattning, som de härunder vunno, skulle genom dem så småningom trängt ut till och vunnit gehör och förtroende hos deras meningsfränder. Faktiskt hade också en sådan meningsvändning börjat förmärkas hos många av dem, som förut förhållit sig reserverade i försvarsfrågan; och särskilt sedan det

frisinnade partiets ledande man i det bekanta Karlskronatalet uppdragit konturerna till en ny försvarsplan, började detta parti visa benägenhet att se med nya ögon på frågan, känna att den var deras fråga i lika hög grad som de andras.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Den sålunda inledda lovande utvecklingen av försvarsfrågan till en verklig folkfråga bröts genom händelser, som återförde den i dess förra läge. Visserligen dock icke alldeles. — Karlskronatalets försvarsplan blev i det stora hela grundläggande för den nya regeringens proposition i frågan. — Herr statsministern har i sitt anförande nyss inte funnit anledning att erinra därom, men jag är övertygad att han fullt erkänner det. Men partistriden på skiljepunkterna blev häftigare än någonsin. Och den striden skulle troligen fortgått ännu i denna dag och i denna sal, om icke händelser inträffat, som med makten på ett ödesbud förbjöd den. I känsla av de händelsernas till nationell enighet förpliktande allvar gjorde då det frisinnade partiet sitt bekanta anbud; och alla som tillhöra detta parti äro än i dag för sin del livligt övertygade om, att det anbudet icke blott var fullt antagligt — de äro fastmer allt jämt övertygade, att detta anbud i verkligheten innebar en mera tillfredsställande lösning än den som nu kommer att genomföras — utan också att, om det genom tillmötesgående från motsidan blivit antaget, detta inom nationen skulle väckt den lyftande, befriande och värmande samhörighetskänsla, som genomströmmar alla sinnen och hjärtan, när alla veta, att alla övertunnit sig själva och gjort sina offer för det stora och gemensamma.

Vårt anbud blev emellertid icke antaget. Meningsmotsatserna voro för starka. Men ju starkare dessa motsatser äro desto mer vittnar det också om en levande nationell ansvarskänsla, när de för landets skull övervinnas. Och de blevo övervunna, ty de måste övervinnas inför världskrigets allt böjande nödvändighet. Vi kunna inte genom oförmåga att enas i en så vital fråga utsätta oss för vår världsdels ringaktning i en stund, då vi behövde all den respekt vi kunde vinna, icke minst för att med framgång kunna hävda den neutralitet, som sedan årtionden varit alla svenska regeringars och allt fortfarande är den svenska regeringens bestämda föresats att upprätthålla och som Sveriges folk, jag kan väl trots enstaka röster säga: såsom en man kräver att till det yttersta se obrottsligt bevarad. —

Det är här icke platsen att tala om det offer som gjorts och vad detta offer kostat och alltjämt kostar dem som gjort det. Det enda viktiga är nu, att det som sker nu må ske till bättnad för land och folk. I jämförelse därmed är allt annat underordnat. De gamla romarna brukade över viktiga avgöranden uttala den bekanta välgångsformeln: *quod bonum faustum felixque sit*. Och det är i den önskan, att, *trots allt*, det beslut som vi nu gå att fatta må för Sverige bliva gott, gagneligt och lyckobringande, som jag anhåller att få yrka bifall till utskottets förslag.

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

Herr Larsson, Jacob: Jag förstår mycket väl, och jag respekterar djupt de skäl som förmått ett flertal av det liberala partiet att skänka sin medverkan till försvarsfrågans lösning enligt utskottets nu föreliggande betänkande. Jag förbiser ingalunda vikten av att försvarsfrågan vinner sin lösning nu, och jag är ingalunda blind för den stora betydelsen av att under de allvarsamma världshändelser som vi nu bevittna, svenska riksdagen åtminstone utåt kan förete bilden av en viss enhet kring försvarsfrågans lösning. Men även stundens mest pressande tvång fritager icke den enskilda riksdagsmannen från andel i ansvaret för de framtida följderna av det beslut, som nu kommer att fattas. Det har här erinrats av hans excellens herr statsministern, att det beslut riksdagen nu går att fatta i försvarsfrågan är icke avsett för de nu rådande abnorma förhållandena, utan det är avsett för kommande, som vi väl alla hoppas, lugnare dagar. För min del har jag därför icke kunnat komma från att mot de krav på offer, som stundens allvar ställer, väga de framtida värden, som till äventyrs komma att förspillas genom detta offer. Jag vill här icke inlåta mig på några som helst detaljer i det föreliggande förslaget eller urgöra den ståndpunkt i fråga om dessa detaljer, som intagits i det liberala partiets motion, men då jag betraktar förslaget i dess helhet, är det *en* omständighet, som med all makt tränger sig fram till beaktande. Det är de stora vittgående, man kan gärna säga oöverskådliga, ekonomiska konsekvenser, som ett antagande av utskottets förslag kommer att ställa på det svenska folket i framtiden. Det äger ju sin riktighet, att Kungl. Maj:ts förslag till försvarsväsendets ordnande är uppbyggt på det arbete, som av den förra regeringen igångsattes genom försvarsberedningarna, men genom de påbyggnader och överbyggnader, som i regeringsförslaget tillkommit, hava dock de ekonomiska förutsättningarna för försvarsberedningarnas arbete och de resultat, till vilka detta arbete preliminärt kommit, blivit sprängda. Huvudgrundtanken för hela försvarsberedningsarbetet var att söka åstadkomma ett sådant ordnande av rikets försvarsväsende, som stode i överensstämmelse med landets ekonomiska bärkraft icke blott i det hela utan även vid ett rätt avvägande mellan utgifterna för försvaret och de nödiga statsutgifterna för kulturella, sociala och andra ändamål. Ett sådant avvägande har på grund av kända förhållanden icke kunnat ske. Redan det förslag till försvarsfrågans lösning, som innefattas i det liberala partiets motion, närmar sig i fråga om de ekonomiska konsekvenserna den yttersta gränsen för ekonomiska möjligheter med bibehållande av den grunduppfattning jag nyss nämnde. I den liberala reservation, som bifogats utskottets betänkande, uttalas en bestämd mening därom, att de ökade försvarsbördor, som nu bliva oundgängliga, icke skulle komma att drabba den mindre bärkraftiga delen av befolkningen, utan att de ökade skatter, som av denna anledning måste

uttagas, skulle läggas och borde läggas på de mera bärkraftiga skuldrorna, och reservationen hänvisar till mönstret av den värnskatt, som det nu är meningen att uttaga. Jag delar naturligtvis i allo denna uppfattning. Men jag kan dock icke fördölja, att den enighet, som man, genom det beslut man nu kommer att fatta, vill manifesteras utåt, utan tvivel skulle hava vunnit en mycket avsevärd och fast inre motsvarighet, om detta uttalande i den liberala reservationen icke stått såsom ett uttryck för en liten minoritet inom utskottet, utan om utskottet i sin helhet varit med om detta uttalande och de framstående representanterna för denna kammares majoritetsparti velat med sina namn under ett sådant uttalande bidra att skingra de farhågor för framtiden, som otvivelaktigt nu röra sig inom vida kretsar i vårt land. De framtida värden, som kunna befaras komma att få lida och lida högst väsentligt av de stora offer, som nu krävas av det svenska folket, skulle jag vilja sammanfatta i det arbete, som åtminstone ligger oss vänstermän varmt om hjärtat, arbetet för samhällets omdaning för att skapa rättfärdigare förhållanden mellan olika medborgare, ett fyllande av den klassklyfta, som nu — det kan icke fördöljas — dock splittrar vårt folk i två delar, som tyckas knappt kunna finna en brygga över till varandra. Är det meningen att på det sätt, som är antytt i den liberala reservationen, söka avvärja den fara som hotar detta framtida samhällsbyggande, ja, då kan man säga, att då har ju även från våra politiska motståndare ett steg tagits, som kan vara ägnat att mycket försona dem, som nu äro gripna av misstämning.

Då jag fortfarande är övertygad, att den lösning av försvarsfrågan, som innefattas i det liberala partiets motion, skulle skänka åt vårt land och vårt folk en mycket avsevärd förstärkning av vårt yttre försvar, utan att därigenom arbetet i framtiden på vår inre försvarsfråga — ty det är den ändå, säga vad man vill — behöver äventyras, har jag icke kunnat inom det liberala partiet biträda den uppgörelse som lett till utskottets betänkande. Det föreligger ingen möjlighet för mig nu att yrka bifall till den liberala motionen. Den är icke, på grund av kända förhållanden, så utarbetad, att yrkande på bifall till densamma här kan framställas. Jag kan naturligtvis icke heller yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna. Jag har därför, herr talman, icke något yrkande att framställa, men jag har ansett det vara min plikt mot mig själv att, innan herr talmannen klubbfäster kammarens beslut, till protokollet låta anteckna att och varför jag icke kunnat biträda utskottets hemställan.

Herr Rosén: Då jag icke kan ikläda mig något ansvar för den värnpliktslag kammaren är beredd att antaga, ber jag att med ett par ord få motivera min ståndpunkt.

Med den kännedom jag tror mig äga om norrländska förhål-

*Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)*

Förslag till
värnpliktslag.
(Forts.)

landen är det min bestämda övertygelse, att rekrytskolans förläggning till vintern skall, trots den längre övningstiden, medföra en försämring av den militära utbildningen vid de nordligaste regementena. Vår försvarskraft beror icke på någon tids ökning av värnplikten. Större betydelse har det, att vi ha gott om vapendugligt folk, folk som trivas i landet och som här kunna finna sin utkomst. Statistiken visar, att efter varje ökning av värnplikten har följt en ökad emigration av ynglingar i värnpliktsåren. Under tolv år hava 24,000 20-åriga män lämnat landet. Jag fruktar, att förhållandena icke komma att ändras till det bättre efter den betydande ökning av de personliga och ekonomiska försvarsbördor, som nu komma att påläggas vårt folk.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr talmannen, att i avseende på förevarande punkt yrkats, dels att vad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, av herr *Lindblad, Anders*, att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av honom m. fl. vid punkten avgivna reservationen.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med övervägande ja besvarad.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Punkten 3.

Om förbud mot
värnpliktiges
användande
vid arbetskonflikter.

I en av herr *Thorsson* m. fl. inom andra kammaren väckt motion, nr 177, hade hemställts,

att, med avslag på Kungl. Maj:ts förslag om utökning av nuvarande övningstid sådana ändringar i värnpliktslagens § 27 måtte vidtagas, att övningstiden måtte för fotfolket (med undantag av till Boden förlagt infanteri) samt för trängen i egentlig trängtjänst sänkas till 6 månader, att fullgöras för fotfolket med 4 månaders rekrytskola och 3 repetitionsövningar på 20 dagar;

att orden »så ock när det erfordras till stillande av uppror» måtte ur § 28 mom. 1 i värnpliktslagen utgå;

att riksdagen måtte besluta att eventuellt på lämpligt ställe i värnpliktslagen införa sådant stadgande, att de värnpliktiga icke skulle kunna användas mot fredliga arbetare vid arbetskonflikter; samt

att riksdagen måtte besluta i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till åtgärder, varigenom garantier skapades för en mera folklig sammansättning av officerskåren.

Utskottet hade i föreliggande punkt hemställt, att riksdagen, i anledning av herr *Thorssons* m. fl. motion, nr 177, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru

genom lämpliga bestämmelser trygghet skulle kunna vinnas för att vid arbetskonflikter militär icke måtte till ordningens upprätthållande utkommenderas annat än i sådana fall, då fara för oordningar av den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke ansåges tillräcklig, vore för handen, samt till riksdagen inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Om förbud mot värnpliktiges användande vid arbetskonflikter.
(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Trygger* och *Swartz*, friherre *Gripenstedt*, herr *Hans Ericson*, greve *Hugo Hamilton*, herr *Wrangel*, greve *Carl Hamilton*, samt herrar *Lindman*, *Andersson* i Skivarp, *Persson* i Stallerhult och *Tamm*, vilka inom utskottet yrkat avslag å den under förevarande punkt gjorda hemställan.

Herr *Trygger*: Herr talman! Den hemställan om en skrivelse, som utskottet under denna punkt har beslutat, är föranledd av en motion av herrar *Thorsson*, *Branting* m. fl.

I denna motion föreslås två saker, dels att man ur värnpliktslagen skulle taga bort bestämmelsen, att bevärning finge inkallas för stillande av uppror, och dels att eventuellt på lämpligt ställe i värnpliktslagen skulle införas ett stadgande, att de värnpliktige icke må kunna användas mot fredliga arbetare vid arbetskonflikter.

Vid granskningen av denna motion blev det ju alldeles tydligt för utskottet, att man icke kunde tillstyrka den i dess förra del, ty i fall uppror verkligen skulle inträffa, vore det ju nödvändigt att undertrycka det, och något annat medel finnes ju icke såsom det yttersta än militärmakt.

Vad åter den andra delen av motionen angår, kunde man icke heller tillstyrka den i det skick vari den framlagts, ty det är uppenbart, utan att man behöver stadgande därom i värnpliktslagen, att man icke får använda militär mot fredliga arbetare. Den saken hava vi redan garantier emot i regeringsformens bestämmelse i 16 §, som säger, att »Konungen bör — — ingen fördärva eller fördärva låta till liv, ära, personlig frihet och välfärd». Men i stället för vad motionärerna begärt har utskottets majoritet förenat sig om den skrivelsen »att vid arbetskonflikter militär icke måtte till ordningens upprätthållande utkommenderas annat än i sådana fall, då fara för oordningar av den omfattning, att tillgänglig civil ordningsmakt icke anses tillräcklig, är för handen». Angående detta skrivelseförslag har herr *Branting* vid 1912 års riksdag uttalat, att han funnit kritiken mot detsamma välbefogad. En dylik skrivelse innebure ett totalt intetsägande beslut, enligt hans då uttalade mening, som i själva verket syntes gå ut på, att därigenom egentligen skulle förbliva vid vad hittills varit gällande rätt. Ja, i detta uttalande torde herr *Branting* enligt min mening hava fullkomligt rätt. Det enda märkvärdiga är det, att han icke nu år 1914 står kvar vid samma mening, utan själv biträder det skrivelseförslag, som han år 1912 skarpt kritiserade.

*Om förbud mot
värnpliktiges
användande
vid arbetskon-
flikter.*

(Forts.)

Men hade det stannat därvid, att detta skrivelseförslag varit onödigt och meningslöst för det avsedda ändamålet, skulle vi i alla fall icke hava reserverat oss mot detsamma. Men det medför en avsevärd olägenhet, i fall man skriver på detta sätt, och den är, att det kan giva anledning till missförstånd i andra avseenden. Herrarna förstå att, i fall man stadgar att militär endast i nödfall får utkommenderas vid arbetskonflikter, får man lätt det intrycket, att man skulle äga även utom i nödfall för ordningens upprätthållande utkommendera militär i andra fall, och detta är tydligen icke meningen. Det är väl icke endast arbetare vid arbetskonflikter, som man skall visa den hänsyn varom här är fråga, utan man skall över huvud taget visa sådan hänsyn mot medborgare, att endast i nödfall för ordningens upprätthållande utkommendera militär. Och de nuvarande bestämmelserna — om vi få hava dem kvar utan en skrivelse från riksdagen av här föreslaget innehåll — äro av den beskaffenhet, att de just medföra det resultat, som för alla fall är det riktiga och bästa, nämligen att ordningen endast i nödfall skall upprätthållas genom militärmakt. Detta och intet annat är orsaken till att reservanterna avstyrkt den av utskottet förordade skrivelsen och, herr talman, jag ber att få yrka avslag på utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Kvarnzellius: Jag skall be att få yrka bifall till den skrivelse, som utskottet föreslagit riksdagen att avlåta. Med den försiktiga avfattning som utskottet har givit denna skrivelse, vill det synas mig som det skulle vara mycket underligt, därest icke även denna kammare skulle kunna biträda densamma. Att inkalla militär vid pågående strejk är av så ömtålig beskaffenhet att man för försvarets egen skull måste önska att sådana åtgärder icke vidtages annat än vid sådana tillfällen, då uppenbar fara för uppror föreligger. Man kan icke komma ifrån, att det för en eller annan kan komma att ligga en frestelse uti att taga parti i en pågående strid mellan kapital och arbete, och man har sett exempel på att sådant partitagande har ägt rum. Detta har naturligtvis icke varit till gagn för försvaret, utan satt detsamma i misskredit inom breda lager, där försvaret måhända annars skulle uppfattats på ett annat sätt. Och i varje fall tror jag att man här kan vara överens om, att behovet att taga ut militär vid arbetskonflikter numera icke föreligger och ej heller kommer att föreligga. Med den jag vågar säga mönstergilla ordning, våra arbetare iakttaga när de föra sina strider mot arbetsgivarne, föreligger icke något behov att tillgripa andra medel, än som finnas i den civila ordningsmakten, för att upprätthålla den ordning, som naturligtvis alla äro ense om bör upprätthållas.

Vid ett tillfälle sådant som detta synes mig, att det skulle taga sig något egendomligt ut, därest en så pass försiktigt avfattad skrivelse, som den utskottets majoritet föreslagit, skulle

av denna kammare avvisas. Andra kammaren har vid ett tidigare tillfälle uttalat sig i den riktning, som den ifrågasatta skrivelsen angiver och jag vågar hemställa, att även första kammaren måtte biträda det förslag utskottets majoritet framställt.

*Om förbud mot
värnpliktiges
användande
vid arbetskon-
flikter.*

(Forts.)

Herr Lindblad, Anders: Även jag skall be att få hemställa till kammaren att i denna punkt bifalla utskottets förslag. Det förefaller mig, som ett sådant offer mycket lätt skulle kunna göras då vi i sak äro tämligen ense, men ett fasthållande vid högerns ståndpunkt vore ägnat att verka irriterande på den stora mängd arbetare, av vilka man nu begär så stora offer. Jag tycker att detta offer borde kunna bringas av första kammarens majoritet, och jag kan icke förstå varför man motsätter sig det, när man förklarar, att det ju icke föreligger någon anledning att tänka sig, att man skulle uttaga de värnpliktiga mot fredliga strejkande arbetare. Jag ber att få yrka bifall till skrivelseförslaget.

Friherre De Geer, Louis: Herr talman! Det är väl alldeles självklart, att statsmakterna vid inträffande arbetskonflikter böra ställa sig fullt opartiska men på samma gång göra allt för att upprätthålla den lagliga ordningen, och det synes mig lika självklart att därvid militära maktmedel icke böra anlitas annat än i högsta nödfall, d. v. s. när den civila ordningsmakten icke ensam kan fullgöra sitt värv. Skälen härför äro så ofta framhållna att jag icke vill upprepa dem, och vi äro väl alla tämligen ense om att såväl vid arbetskonflikter som vid andra tillfällen bör en värnpliktsarmé så vitt möjligt fritagas från att utöva polistjänst. Nu kan ju hända, att vid en revision av gällande bestämmelser skulle kunna införas några nya stadganden, som gjorde att militärmakt icke i otid komme att anlitas, och jag har därför för min del ingenting emot denna skrivelse. Men jag vill begagna tillfället att framhålla, att den säkraste garanti emot ett olämpligt anlitage av militärmakt ligger däri, att till myndigheternas förfogande finnes en tillräcklig och väl organiserad civil ordningsmakt. Detta är tyvärr icke förhållandet på vår landsbygd för närvarande. Till följd av en serie ogynnsamma omständigheter har ju frågan om fögderiförvaltningens ordnande och i samband därmed även frågan om en förbättrad polisorganisation på landsbygden fått ligga nere. När den frågan en gång omsider kommer före, är det mycket antagligt att vi befinna oss i en sådan situation, att man med all makt måste söka hålla nere statsutgifterna.

Det kan då befaras, att kravet på en förbättrad polisorganisation å landsbygden icke blir så väl tillgodosett som man eljest skulle önska; det kan hända att sparsamhetshänsyn då alltför mycket få göra sig gällande. Då jag för min del anser det vara ett mycket viktigt önskemål, att den civila ordningsmakten på landsbygden blir så organiserad att myndigheterna icke annat än i sällsynta undantagsfall behöva taga sin tillflykt till militärhjälp, och då jag

Om förbud mot värnpliktiges användande vid arbetskonflikter. tror att avlåtandet av en sådan skrivelse som den nu föreslagna i sin mån skulle kunna bidra till att fästa uppmärksamheten på och befordra detta önskemål, ser jag däri en ytterligare anledning att förena mig i yrkandet om bifall till utskottets förslag.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i föreliggande punkt hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första särskilda utskottet hemställt i sitt utlåtande nr 28 avdelning I punkten 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 62;

Nej — 80.

Punkterna 4 och 5.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Avdelningen II.

Förslag ang. ny härordning.

Punkten A.

Utskottet hade i förevarande punkt på åberopade skäl hemställt, att riksdagen — under förutsättning, att riksdagen fattade beslut, som av Kungl. Maj:t godkändes, om antagande av ny värnpliktslag — under förklarande att Kungl. Maj:ts proposition nr 58 angående ny härordning icke kunnat av riksdagen oförändrad bifallas, måtte bifalla vad utskottet, i anledning av samma proposition ävensom herr Kvarnzelius m. fl. motion nr 69 och herr Staaffs m. fl. motion nr 178, i nu föredragna del av utlåtandet under punkterna 1—14 föresloge beträffande 1) infanteriets organisation, 2) kavalleriets organisation, 3) artilleriets organisation, 4) artilleriets fabriker och

tygstater, 5) och 6) fortifikationens och ingenjörtruppernas organisation, 7) träng- och sjukvårdstruppernas organisation, 8) intendenturkårens och intendenturtrupperna, 9) generalitetsstaten, 10) generalstabens, 11) artilleristabens, 12) kommandantstaten, 13) artilleri- och ingenjörhögskolan samt 14) övergången till den nya härordningen.

*Förslag ang.
ny härordning.
(Forts.)*

Greve Hamilton, Carl: Jag anhåller att vid denna första punkt få yttra några ord beträffande härorganisationen i dess helhet.

Med den utveckling av 1901 års härordning, som genom bifall till nu föreliggande förslag kommer att äga rum, är det oförnekligt att vår försvarskraft kommer att högst väsentligt höjas, varför jag icke kan annat än med den största glädje hälsa ett sådant bifall.

Jag har emellertid ansett det vara min plikt att uttala, att jag ställer mig synnerligen tveksam huruvida de föreslagna medlen skola vara tillfyllest för att nå det åsyftade målet. Jag tänker nu närmast på, huruvida det skall kunna lyckas att fylla mobiliseringsbehovet av dugliga befäl och underbefäl vid alla de avsedda formationerna. Jag anser mig emellertid icke behöva närmare ingå på dessa spörsmål, utan inskränker mig till att, i anslutning till vad här nyss uttalats, giva uttryck åt den förhoppningen, att, därest det framdeles skulle visa sig att luckor behöva fyllas, riksdagen också framdeles skall befinnas villig att vidtaga de ändringar och utökningar, som kunna befinnas nödvändiga för att de formationer som förslaget avser att organisera även verkligen må kunna bliva uppsatta uti fullt krigsdugligt skick.

Jag anhåller också att få säga några ord i avseende å de strykningar uti befälskadrerna, som utskottet verkställt uti de av Kungl. Maj:t framlagda förslagen till stater. De ha dess bättre icke varit så särdeles talrika; men det torde icke kunna hjälpas att, då man under närvarande allvarliga tid inom varje härens truppförband så att säga pekar ut var man till den post han i fält skall bekläda, och man därvid måste inse, att något överskott icke finnes men väl att många poster komma att bliva, låt mig säga, svagt besatta, då kan det, säger jag, icke hjälpas, att man med en viss bitterhet måhända skall känna sig tillbakasatt vid de truppslag, där en reduktion vidtagits icke blott i Kungl. Maj:ts förslag utan även i *nu gällande stater*. Jag syftar härmed på kavalleriet och positionsartilleriet.

Man torde icke utan fog från kavalleriets sida kunna göra gällande, att en ökning av våra infanteribataljoner snarare bort föränleda ökning av vårt kavalleri än någon som helst minskning, så mycket hellre som kavalleriets betydelse under senare tider snarare vuxit än avtagit och synnerligast som trots vårt lands stora utsträckning vårt kavalleri i proportion till infanteriet är svagare än i så gott som alla utländska arméer, ja till och med svagare än i Schweiz' — ett land som man av många

Förslag ang. ny härordning. anledningar torde kunna antaga, icke uppsätter något överflödigt starkt kavalleri. Härtill kommer, att antalet officerare, per skvadron räknat, i vårt land även är mindre än i de flesta utländska arméer. Kavallerivapnet är sannerligen icke någon militär lyxartikel, som man så ofta fått höra sägas i vårt land! Varje något större infanteristyrka tarvar ovillkorligen stöd och hjälp av kavalleri, för så vitt icke dess rörelseförmåga skall hämmas och dess kraft splittras för uppgifter, vilka snabbare, bättre och ekonomiskt fördelaktigare lösas av kavalleriet. En ökning av infanteriet på kavalleriets bekostnad är, om det tillåtes mig citera en framstående tysk kavallerigeneral, ungefär detsamma som om man skulle vilja klippa örnens vingar i den illusoriska förhoppningen, att därigenom klorna skulle växa starkare.

Och i avseende å positionsartilleriet skall man icke där säga ungefär som så: nog är det underligt att, medan ett världskrig rasar, under vilket av allt att döma artilleriet spelar en roll, betydelsefullare än någonsin, och ej minst det tunga artilleriet, *då* besluter man hos oss en minskning med en sjättedel av de kaptenplatser, som nu finnas vid detta artilleri. Varför ha då dessa strykningar vid kavalleriet och positionsartilleriet ägt rum? Svaret på denna fråga torde vara allom bekant. Jag skulle vilja formulera det så: ingen seger vinnes utan något offer — allra minst i Sveriges riksdag.

Då jag tillätit mig att något uppehålla mig vid dessa i förhållande till det stora hela tämligen betydelselösa offer, så har jag därmed äsyftat att i min ringa mån bidra till att man inom de truppslag det gäller icke måtte uppfatta dessa reduktioner såsom innebärande något som helst underskattande, allra minst från min sida, av dessa truppslags vikt och betydelse eller av de svårigheter, som man även vid dem har för att fylla mobiliseringsbehovet av befäl. Herr talman, jag har icke något särskilt yrkande att framställa.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren vad utskottet i förevarande del av utlåtandet hemställt.

Punkterna B—F.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Ang. sjöförsvarets ordnande.

Avdelningen III.

Punkten A.

I proposition nr 60 angående sjöförsvarets ordnande hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen

att ej mindre till bestridande av kostnaderna under åren 1915—1919 för byggande av tre pansarbåtar, två jagare samt undervattensbåtar bevilja ett anslag av 32,000,000 kronor samt därav på extra stat för år 1915 anvisa ett belopp av 6,400,000 kronor, än även medgiva, att Kungl. Maj:t finge för nämnda anskaffning av krigs-

fartygsmateriel disponera de av 1911 års riksdag för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel beviljade, ännu icke använda medel, 3,880,000 kronor, ävensom av 1912 och 1913 års riksdagar till krigsfartygsmateriel avsatta medel, tillhoppa 3,550,000 kronor, eller således sammanlagt 7,430,000 kronor.

Ang. sjöförsvarets ordnande.
(Forts.)

Vidare hade Kungl. Maj:t i proposition nr 153 — under förmälan, att Kungl. Maj:t för sin del förklarar sig beredd att antaga ett av Svenska pansarbåtsföreningen avgivet erbjudande att under vissa förutsättningar tillhandahålla statsverket penningmedel såsom bidrag till byggande av tre pansarbåtar — föreslagit riksdagen att lämna sitt samtycke till antagande av nämnda erbjudande.

I proposition nr 156 hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen, att, under förutsättning att propositionerna angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande samt angående värnskatt och värnskattefond vunnit riksdagens bifall:

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, bevilja ett anslag av 1,300,000 kronor samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 500,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel bevilja — utöver de i propositionen angående sjöförsvarets ordnande äskade medel — ett anslag av 3,302,000 kronor samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 100,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtarna Oden, Thor, Niord, Dristigheten, Äran, Wasa, Manligheten och Oscar II bevilja ett anslag av 475,000 kronor och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 297,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp under år 1914 av tillgängliga medel i mån av behov förskottsvis utanordna 192,000 kronor;

dels till ombyggnad av två torpedkryssare till depåfartyg för undervattensbåtar för år 1915 bevilja ett anslag av 385,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp under år 1914 av tillgängliga medel i mån av behov förskottsvis utanordna 210,000 kronor;

dels till anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar för år 1915 bevilja ett anslag av 250,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att i mån av behov redan under år 1914 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

dels besluta, att för anläggande en ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, skulle av värnskattemedel för år 1915 avsättas ett belopp av 300,000 kronor;

dels för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand bevilja ett anslag av 1,700,000 kronor och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 100,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels för anskaffning av torpedmateriel för flottan bevilja ett anslag av 300,000 kronor samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 50,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

Ang. sjöförsva-
rets ordnande.
(Forts.)

dels för anskaffning av minmateriel för flottan bevilja ett anslag av 300,000 kronor samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 50,000 kronor, att utgå av värnskattemedel.

I propositionen nr 60 angående sjöförsvarets ordnande hade Kungl. Maj:t beträffande kustartilleriet föreslagit riksdagen att besluta att efter genomförd organisation år 1919 den med fasta avlöningsförmåner anställda stampersonalen skulle utgöras av 1 chef för kustartilleriet (generalsperson); samt följande på Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen samt Älvsborgs och Hemsö kustartillerikårer fördelade personal nämligen:

- 2 överstar,
- 4 överstelöjtnanter,
- 8 majorer,
- 28 kaptener av 1:a klassen,
- 24 kaptener av 2:a klassen,
- 49 löjtnanter,
- 25 underlöjtnanter,
- 67 underofficerare av 1:a graden,
- 133 underofficerare av 2:a graden,
- 253 manskap i 1:a lönegraden,
- 353 manskap i 2:a lönegraden,
- 425 manskap i 3:e lönegraden,
- 257 manskap i 4:e lönegraden,
- 1 regementspastor och
- 1 fästningspredikant.

I proposition nr 156 angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, under förutsättning att nådiga propositionerna angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande samt angående värnskatt och värnskattefond vinna riksdagens bifall:

dels till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, bevilja ett anslag av 810,200 kronor samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 382,200 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret med undantag av Fårösunds kustposition bevilja ett anslag av 13,748,690 kronor och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, att utgå av värnskattemedel;

dels ock besluta, att av värnskattemedel för år 1915 skulle avsättas ett belopp av 225,000 kronor att, på sätt framdeles kunde närmare bestämmas, användas antingen till Fårösunds kustpositions stärkande eller, därest denna skulle prövas böra nedläggas, till andra försvarsanstalter på Gottland.

Utskottet hade i förevarande punkt på anförda skäl hemställt, att riksdagen — under förklarande att Kungl. Maj:ts propositioner nr 60 angående sjöförsvarets ordnande, nr 153 angående riksdagens samtycke till antagande av ett utav Svenska pansarbåtsföreningen

gjort erbjudande av medel såsom bidrag till anskaffning av pansarbåtar samt nr 156 angående vissa engångskostnader för sjöförsvarets ordnande icke kunnat oförändrade av riksdagen bifallas — måtte i anledning av samma propositioner samt herr Kvarnzelius' m. fl. motion nr 75 och herr Staaffs m. fl. motion nr 181 ävensom herr Rydén's motion nr 190, besluta:

Ang. sjöförsvarets ordnande.
(Forts.)

Beträffande flottan

1. att för nyanskaffning under åren 1915--1919 av krigsfartygsmateriel:

a) bevilja ett anslag av 32,000,000 kronor och därav på extra stat för år 1915 anvisa ett belopp av 6,400,000 kronor;

b) medgiva att Kungl. Maj:t finge disponera de av 1911 års riksdag för nyanskaffning av krigsfartygsmateriel beviljade, ännu icke använda medel, 3,880,000 kronor, ävensom av 1912 och 1913 års riksdagar till krigsfartygsmateriel avsatta medel, tillhoppa 3,550,000 kronor, eller således sammanlagt 7,430,000 kronor;

c) likaledes medgiva, att Kungl. Maj:t finge mottaga den av Svenska pansarbåtsföreningen erbjudna gåvan, så vitt angår två pansarbåtar, alltså till ett belopp av 2,500,000 kronor; samt

d) under förutsättning att vad utskottet hemställde i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande samt angående värnskatt och värnskattefond vunne riksdagens bifall, bevilja ett ytterligare anslag av 3,302,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 100,000 kronor;

2. att de under punkterna 1. a), b), c) och d) här ovan upptagna belopp skulle användas dels till byggande av två pansarbåtar och fyra jagare dels till byggande av undervattensbåtar för en sammanlagd beräknad kostnad av 9,750,000 kronor och dels för påbörjande eller byggande av ytterligare krigsfartygsmateriel av slag, varom framdeles kunde av Konung och riksdag bestämmas;

3. att, under förutsättning att vad utskottet hemställde i anledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande samt angående värnskatt och värnskattefond vunne riksdagens bifall:

a) till anskaffning av bärgningsmateriel för undervattensbåtar för år 1915 bevilja ett anslag av 250,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att i mån av behov redan under år 1914 av tillgängliga medel förskottsvis utanordna detta belopp;

b) för ändringsarbeten å 1:a klass pansarbåtarna Oden, Thor, Niord, Dristigheten, Äran, Wasa, Manligheten och Oscar II bevilja ett anslag av 590,500 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 297,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda belopp under år 1914 av tillgängliga medel i mån av behov förskottsvis utanordna 192,000 kronor;

c) till ombyggnad av två torpedkryssare till depåfartyg för

Ang. sjöförsva-
rets ordnande.
(Forts.)

undervattensbåtar för år 1915 bevilja ett anslag av 385,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, med rätt för Kungl. Maj:t att av detta belopp under år 1914 av tillgängliga medel i mån av behov förskottsvis utanordna 210,000 kronor;

d) för anskaffning av torpedmateriel för flottan bevilja ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 50,000 kronor;

e) för anskaffning av minmateriel för flottan bevilja ett anslag av 300,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 50,000 kronor;

f) för anläggande av ny docka vid flottans station i Stockholm, vilken anläggning beräknats kosta 1,400,000 kronor, av värnskattemedel för år 1915 avsätta ett belopp av 300,000 kronor;

g) för anläggande av en örlogsdepå vid Härnösand bevilja ett anslag av 1,700,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 100,000 kronor; samt

h) till bestridande av kostnaderna för övning vid flottan av värnpliktiga, tillhörande årsklasserna 1914 yngre och 1915 äldre, bevilja ett anslag av 1,450,000 kronor, att utgå av värnskattemedel, samt därav för år 1915 anvisa ett belopp av 560,000 kronor.

4. att år 1919 i staten för flottans officerskår halva antalet underlöjtnantsbeställningar skulle hava ersatts med ett motsvarande antal fänriksbeställningar;

Beträffande kustartilleriet

5. att efter genomförd organisation år 1919 den med fasta avlöningsförmåner anställda stampersonalen skulle utööras av

1 chef för kustartilleriet (generalsperson); samt
följande på Vaxholms och Karlskrona kustartilleriregementen
samt Älvsborgs och Hemsö kustartillerikårer fördelade personal,
nämligen:

- 2 överstar,
- 4 överstelöjtnanter,
- 8 majorer,
- 28 kaptener av 1:a klassen,
- 24 kaptener av 2:a klassen,
- 49 löjtnanter,
- 13 underlöjtnanter,
- 12 fänrikar,
- 67 underofficerare av 1:a graden,
- 133 underofficerare av 2:a graden,
- 253 manskap i 1:a lönegraden,
- 353 manskap i 2:a lönegraden,
- 425 manskap i 3:e lönegraden,
- 257 manskap i 4:e lönegraden,
- 1 regementspastor och
- 1 fästningspredikant;

6. att, under förutsättning att vad utskottet hemställde i an-

ledning av Kungl. Maj:ts propositioner angående ny värnpliktslag och sjöförsvarets ordnande samt angående värnsskatt och värnsskattfond vunne riksdagens bifall:

Ang. sjöförsvarets ordnande.
(Forts.)

a) till bestridande av kostnaderna för övning vid kustartilleriet av värnpliktiga, tillhörande årsklassen 1914 yngre, bevilja ett anslag av 819,700 kronor, att utgå av värnsskattmedel, och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 386,200 kronor;

b) till nyanläggningar och nyanskaffningar för stärkande av det fasta kustförsvaret med undantag av Fårösunds kustposition bevilja ett anslag av 13,748,690 kronor, att utgå av värnsskattmedel, och därav för år 1915 anvisa ett belopp av 2,750,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att av sistnämnda summa under år 1914 av tillgängliga medel utanordna för arbetenas påbörjande erforderliga belopp; samt

c) av värnsskattmedel för år 1915 avsätta ett belopp av 225,000 kronor, att användas till försvarsanstalter på Gottland, på sätt framdeles kunde av Konung och riksdag närmare bestämmas; samt

7. att hos Kungl. Maj:t hemställa om utredning och förslag, att framläggas för 1915 års riksdag, huruvida Fårösunds kustposition lämpligen skulle kunna ersättas av andra försvarsanstalter.

Herr Ericson, Hans: Då det nu föreliggande förslaget beträffande ordnandet av sjöförsvaret för de närmaste åren utgör resultatet av en överenskommelse, är det tydligt, att jag för min del kommer att ansluta mig till detsamma. Jag har likväl ansett det vara min skyldighet att med några få ord angiva skälen till att jag kunnat göra detta, ehuru förslaget i ett väsentligt avseende avviker från Kungl. Maj:ts proposition, nämligen därutinnan, att en av de i propositionen upptagna pansarbåtarna blivit ersatt med två jagare, ett antal undervattensbåtar samt fyra miljoner kronor, vilkas användning senare skall av Konung och riksdag bestämmas.

Såsom allmänt känt är, har kustflottan under senare år levat, så att säga, ur hand i mun, varigenom alstrats ett osäkerhetstillstånd, som icke kunnat undgå att medföra ett ogynnsamt inflytande. Särskilt har, på grund av bristande anslag för nybyggnad av krigsfartyg, vår kustflottas fartygsmateriel kommit i efterhand. Det nu föreliggande förslaget råder emellertid i viss mån bot för dessa olägenheter därigenom, att omkring 13 miljoner kronor avses att utanför den årliga budgeten användas för nybyggnad av krigsfartygsmateriel. Förslaget giver vidare ett nybyggnadsanslag, som i medeltal per år under de närmaste fem åren utgör 6,400,000 kronor eller just det belopp, som ansetts vara erforderligt för genomförandet av den utav Kungl. Maj:t föreslagna flottplanen. Förslaget godtager vidare de fartygstyper, som av Kungl. Maj:t blivit framlagda, vilket, enligt mitt förmenande, är av en stor principiell betydelse, då det ju bör vara Kungl. Maj:ts sak att icke endast låta utarbета lämpliga fartygstyper för vår flotta, utan även taga ansvaret för deras lämplighet. Då slutligen förslaget tillkommit på grund av en överenskommelse mellan de borgerliga partierna, bör det kunna påräkna det stöd för sitt genomförande, som inom riks-

Ang. sjöförsva- dagen är erforderligt. Alla dessa förmåner äro högst betydande
rets ordnande. och måste väga tungt till förslaget förmån.

(Forts.)

Men — ty det finnes ett men — den förskjutning av byggnadsplanen till nackdel för pansarbåtarna, som blivit gjord, måste anses vara ganska betänklig. Ty inom kustflottan äro dock pansarbåtarna ryggraden, det kraftiga stödet för torpedvapnet, förutan vilket detta icke kan, som sig bör, komma till sin rätt. Artilleriet har alltid varit och kommer säkerligen också för lång tid framåt att bliva flottans mest pålitliga och kraftiga vapen, och säkerligen kommer också framtiden att utvisa, att vi allt fortfarande måste med kraft vidmakthålla vår pansarflotta.

Nu har man hittills räknat med tolv pansarbåtar i kustflottan, ett antal, som ansetts vara det minsta möjliga med det stridsvärde pansarbåtarna hittills haft. Under förutsättning av starkare pansarbåtar ha emellertid de militära myndigheterna ansett sig kunna, därest ekonomiska hänsyn tvinga därtill, räkna med ett något mindre antal, dock i varje fall icke mindre än åtta. Om således tolv pansarbåtar skola ersättas med åtta innebär ju detta, att för tre gamla pansarbåtar böra byggas två nya. Nu ha redan tre av våra pansarbåtar passerat åldersgränsen i kustflottan, och ytterligare tre komma att göra det under den närmaste tiden: alltså böra nu de sex gamla pansarbåtarna ersättas med fyra nya. Därav är en, Sverige, under byggnad, och ytterligare tre borde således anskaffas. Nu upptager förslaget endast två, men giver dock möjlighet att bygga eller åtminstone påbörja den tredje under denna byggnadsperiod.

Om herrarne se tillbaka på de senast gångna tio åren, skola herrarne finna, att under den tiden icke stapelsatts någon enda pansarbåt för statsmedel. Under de närmaste kommande fem åren är det meningen att stapelsätta två: alltså på femton år två pansarbåtar för statsmedel. Det är alldeles klart, att med en sådan byggnadstaktik kan inte pansarflottans stridsvärde upprätthållas. Nu är det klart, att den förskjutning, som ägt rum, blivit gjord för att tillmötesgå deras krav inom utskottet, som yrkat på ett bättre tillgodo-seende av torpedvapnet, än som finnes i den kungl. propositionen. Men det är rätt vanskligt att så göra, ty torpedvapnet har ännu icke i krig visat sig motsvara de förväntningar, man ställt på detsamma. Särskilt böra vi beakta, att undervattensbåtarna för våra förhållanden i sin verksamhet inskränkas av skärgårdarna och isgången i våra farvatten. Därför har också inom utskottet framställts ett förslag, att man för att tillmötesgå önskningarna om flera undervattensbåtar och torpedfartyg i övrigt borde utsträcka byggnadsperioden till sex år, varvid jämväl skulle kunna inrymmas den tredje pansarbåten. Överenskommelsen har emellertid slutat på ett annat sätt.

Nu är det tydligt, att det pågående kriget kan giva erfarenheter, som tala till det ena eller andra vapnets förmån. Jag förutsätter då, att de erfarenheter, som därav kunna vinnas, tillämpas så, att, om det visar sig, att utskottet nu räknat med ett för litet antal pansarbåtar, detta kommer att gottgöras på det sättet, att de reserverade medlen tagas i anspråk för bygandet av den tredje pansarbåten.

Det är under denna förutsättning och därför att det nu föreliggande förslaget givetvis innebär en välbehörlig och betydlig förstärkning av vår flotta, som jag ansluter mig till detta utskottets förslag och hemställer om bifall till detsamma.

Till sist ber jag också att få uttala den varma känsla av tacksamhet, som inom flottan råder mot Svenska pansarbåtsföreningen och alla dess över hela landet spridda medlemmar för den nya stora gåva, som möjliggör att bygga pansarbåtar av sådan typ, till vilken man inom flottan har fullt förtroende.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter kammaren biföll vad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Punkten B.

Utskottets hemställan bifölls.

Avdelningarna IV—XIV.

Vad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets den 10 och 11 i denna månad bordlagda utlåtande nr 104, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående avlöning åt lärare vid folkskolor och vissa andra skolor under tjänstgöring till rikets försvar m. m., biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets den 10 och 11 innevarande september bordlagda memorial nr 33, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut rörande bevillningsutskottets betänkande nr 28 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

I betänkande nr 28 angående brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande ävensom i samband därmed stående frågor hade bevillningsutskottet hemställt bland annat,

1) att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 242 med förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker ävensom vissa i ämnet väckta motioner för sin del antaga vid betänkandet följande förslag till

»a) förordning angående försäljning av rusdrycker;

b) förordning om ändrad lydelse av 1—3, 6, 10, 11, 13 och 14 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka;

c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet;

d) förordning om ändrad lydelse av 13, 23 och 31 §§ i för-

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och öl-handels ordnande.
(Forts.)

ordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker;

e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin; samt

f) förordning om ändrad lydelse av 1 § i förordningen den 18 juli 1913 angående statsverkets fond av rusdrycksmedel;

2) att riksdagen, under förutsättning att riksdagen antog ovanberörda författningsförslag, måtte, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 258 om ersättning till vissa försäljare av brännvin samt vin och öl i anledning av införandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker,

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av rusdrycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och med år 1917 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstå från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättnings-tagare finge, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 september 1916 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge utbetalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1917.

Enligt utskottet tillhandakomna protokollsutdrag hade kammarna i detta ärende fattat vissa skiljaktiga beslut, vilka det jämlikt 63 § riksdagsordningen ålägg bevillningsutskottet att söka sammanjämka; och hade utskottet i sådant avseende i nu föredragna memorial hemställt,

1:o) att riksdagen, vardera kammaren med ändring av sina förut fattade beslut, måtte för sin del antaga vid utskottets memorial såsom bilagor fogade förslag till

a) förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker,

b) förordning om ändrad lydelse av 1—3, 6, 10, 11, 13 och 14 §§ i förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av tillagade, alkoholfria drycker samt svagdricka,

c) förordning om ändrad lydelse av 7 § i förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet,

d) förordning om ändrad lydelse av 3, 13, 23 och 31 §§ i förordningen den 7 augusti 1907 angående tillverkning och beskattning av maltdrycker, samt

e) förordning om ändrad lydelse av 1 och 4 §§ i förordningen den 11 oktober 1907 angående tillverkning av brännvin;

2:o) att riksdagen, vardera kammaren med ändring av sina förut fattade beslut, måtte

dels medgiva, att till sådan ägare av gästgiveri, vilken på grund av bestämmelserna i 10 § av förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av brännvin vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka brännvin, finge för rättighetens upphörande från och med år 1919 av staten utgivas ersättning med årligt belopp, som av Konungens befallningshavande fastställdes efter de grunder, vilka funnes angivna i kungörelsen den 12 juli 1907 angående ersättning till gästgivare, som avstå från dem jämlikt förstnämnda lagrum tillkommande rätt till utskänkning, ävensom att änka efter manlig ersättningstagare finge, därest äktenskapet blivit ingånget före den 1 maj 1907, efter mannens frånfälle under sin återstående livstid äga att uppbära den ersättning, vartill mannen, om han levat, varit berättigad,

samt bestämma, att gästgiveriägare, om han ville komma i åtnjutande av ifrågavarande ersättning, skulle därom före den 1 september 1918 till Konungens befallningshavande i det län, varest gästgiveriet vore beläget, ingiva ansökning och därvid styrka, att han i egenskap av gästgivare fortfarande vore till utskänkning berättigad;

dels medgiva, att till den, vilken på grund av 2 mom. i övergångsstadgandena uti förordningen den 9 juni 1905 angående försäljning av vin och öl vid tiden för ikraftträdandet av förordningen angående försäljning av alkoholhaltiga drycker vore berättigad att utskänka vin eller maltdrycker, finge för rättighetens upphörande utgivas ersättning en gång för alla med belopp, som bestämdes av Kungl. Maj:t, dock att sådan ersättning i intet fall finge beviljas till högre belopp än vad som skäligen kunde antagas motsvara sammanlagt den behållna inkomsten av utskänkingsrörelsen för åren 1913—1917,

samt bestämma, att den, som ville komma i åtnjutande av nu nämnd ersättning, därom skulle före den 1 september 1918 till Konungens befallningshavande ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning och därvid såväl styrka, att han fortfarande vore till utskänkning berättigad, som ock förebringa den utredning, han för ersättningens bestämmande ville åberopa;

dels ock medgiva, att erforderliga medel för gäldande av ersättningsbelopp, som enligt ovan angivna grunder skulle utbetalas, finge utgå ur statsverkets fond av rusdrycksmedel, och att till gästgivare beviljad ersättning av Konungens befallningshavande finge ut-

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.
(Forts.)

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.
(Forts.)

betalas kvartalsvis vid början av varje kvartal från och med ingången av år 1919;

3:o) att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till förordning angående försäljning av lagrat dricka, i huvudsak grundad på bestämmelserna angående försäljning av öl i gällande vin- och ölförsäljningsförordning;

4:o) att riksdagen, vid antagande av det förslag till förordning angående försäljning av alkoholhaltiga drycker, som utskottet i förevarande memorial framlade, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta verkställa utredning av frågan i vad mån ersättning borde utgå på grund av det av riksdagen sålunda antagna förslaget, ävensom förelägga riksdagen det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Herr Trygger: För varje fosterlandsvän måste folknykterhetens ytterligare höjande framstå såsom en av våra viktigaste uppgifter. I anslutning till det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget har därför första kammaren bifallit en lösning av denna stora fråga, som i praktisk nykterhetsvänlig riktning torde gå längre än vad i något annat land ägt rum. Enligt detta förslag indelas landet i särskilda kontroldistrikt, och i varje sådant distrikt tillkommer nästan undantagslöst detaljförsäljningen av alkoholhaltiga drycker endast ett enda bolag, och även denna försäljning är beroende av kommunala myndigheters medgivande, det s. k. kommunala vetot. Även dylik försäljning av öl och vin blir, när förslaget kommit till sin fulla tillämpning, sålunda lämnad åt nämnda bolag, varigenom jämväl dessa alkoholhaltiga drycker i största möjliga mån undandragas det enskilda vinstintresset. Genom själva anordningen av försäljningen avser man därjämte att så vitt möjligt undanröja skadliga verkningar därav. Slutligen söker man genom frigivandet av försäljningen av svagt alkoholhaltiga drycker — de som innehålla endast 3,6 volymprocent alkohol — leda den konsumerande allmänheten in på ersättandet av det starkare ölet med en för missbruk ofarlig måltidsdryck.

Den, som opartiskt bedömer detta förslag, måste erkänna, att nykterhetsintresset tillgodosetts i detsamma så långt, att mot förslaget skulle kunna anmärkas, att detsamma i hänsyn till den näring, som under hittills gällande lagstiftning uppstått, knappast fyller måttet av vad näringens idkare bort anses äga berättigande att fordra. Då första kammaren icke dess mindre godkänt förslaget, är detta uttryck för vår bestämda föresats att tillfredsställa nykterhetsbehovet hos vårt folk i den största utsträckning som är möjlig utan att föranleda ett äventyrligt bakslag. Vi trodde oss därför hava anledning vänta, att den sammanjämkning av första kammarens beslut med det oskäligt långt gående beslut, som fattats av andra kammaren, skulle ske på det sättet, att den senare kammaren inbjödes att i huvudsak biträda första kammarens mening.

Så har emellertid icke skett. I det sammanjämningsförslag, som här föreligger till avgörande, har bevillningsutskottet, bland annat, varom jag nu icke torde behöva uttala mig, infört bestämmelser om det så kallade lokala vetot, kommunal folkomröstning om förbud mot upplåtande av rättigheter till detaljhandel med alkoholhaltiga drycker. Detta trots det att man väl vetat, att majoriteten i denna kammare, i likhet med många varma förkämpar för nykterhetssaken, hyste den bestämda uppfattningen, att det lokala vetot för nykterhetens befrämjande saknade varje betydelse och i åtskilliga andra avseenden skulle ha menliga verkningar. För oss är nämligen det lokala vetot icke en nykterhetsfråga utan en rent politisk fråga, ett medel att till landets skada rubba grunderna för den kommunala rösträtten över huvud taget, och vi ha med en tydlighet som icke torde lämna något övrigt att önska sagt ifrån, att vi icke kunna vara med om att nykterhets-saken hopkopplas med för densamma främmande spörsmål. Denna vår bestämda mening förhindrar oss att bifalla det föreliggande sammanjämningsförslaget. Vi beklaga djupt, att man från motsidan på detta sätt omintetgjort den lösning av nykterhetsfrågan, som denna riksdag eljest kunnat åstadkomma, men vi lägga ansvaret härför på dem, som icke förmått inse, att, när vi på grund av vår uppfattning om vad landets bästa kräver ställt oss avvisande mot det s. k. lokala vetot, denna vår ståndpunkt måste respekteras och icke står att rubba genom folkomröstningens infogande i förslaget till nykterhetslagstiftning. Jag vill emellertid uttala den förhoppning, att de, för vilka nykterheten är det huvudsakliga, måtte vinna kraft att undanröja det hinder, som fordran på det s. k. lokala vetot utgör för realiserande av allas vår önskan om en för vårt land verkligt god lösning av nykterhetsfrågan.

Herr talman! Jag ber att få yrka avslag på bevillningsutskottets sammanjämningsförslag.

Herr Karlsson, K. G.: Herr talman, mina herrar! Efter att den stora klockan ringt samman högerpartiet här i kammaren till motstånd mot det framlagda sammanjämningsförslaget, kanske det icke är så synnerligt mycket skäl uti att spilla många ord på detsamma. Dock vågar jag i det längsta hoppas, att här ännu skall finnas några, som behjärta betydelsen av, att man *just i dag* visar tillmötesgående i den fråga som nu föreligger.

Jag skall, innan jag går vidare, be att med några ord få redogöra för själva sammanjämningsförslaget, då det ju icke bör vara nedsättande för kammarens ledamöter, om jag tänker mig, att det finnes några, som under den brådska som rått med andra frågor icke haft tillfälle att fullt sätta sig in i detaljerna beträffande denna sammanjämningsförslag. Jag skall göra det mycket kortfattat och endast beröra huvuddetaljerna.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt ölhandelsordnande.

(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och öl-handelsordnande.

(Forts.)

Utskottet föreslår å ena sidan, att första kammaren skulle acceptera det lokala vetot i den form andra kammaren antagit det-samma och å andra sidan, att andra kammaren i huvudsak skulle acceptera den försäljningsförordning som första kammaren antagit, dock med två begränsningar.

Utskottet har nämligen i sitt sammanjäkningsförslag förordat dels andra tider för ikraftträdande av förordningen och dels andra försäljningsbestämmelser för de lagrade drickorna än Kungl. Maj:ts förslag, som antagits av första kammaren, innebär. Kungl. Maj:t hade föreslagit och första kammaren antagit, att förordningen skulle träda i kraft 1921, under det undantagsförhållandena för vinhandlandena skulle fortfa ra till år 1939. Denna del av förslaget har utskottet sammanjämkat så, att man kluvit årtalen 1921 och 1917, vilken senare tidpunkt andra kammaren bestämt för förordningens ikraftträdande, och föreslagit, att förordningen skulle träda i kraft år 1919. Undantagsförhållandena för vinhandlandena skulle, enligt sammanjäkningsförslaget, fortfa ra till år 1925.

Den andra begränsningen, som utskottet vidtagit, rör de lagrade drickorna. Enligt Kungl. Maj:ts förslag skulle dessa fullständigt likställas med svagdricka. Sammanjäkningsförslaget förordar för dem försäljningsbestämmelser som är lika med dem som nu äro gällande för öl, det vill säga att det skulle råda relativ, ja, till och med stor frihet, och försäljningen av dessa drickor skulle icke komma att läggas under bolag.

Nu är det emellertid så, att den av Kungl. Maj:t föreslagna anordningen med längre övergångstid ävensom en fullständig frigörelse av de lagrade drickorna avsett att förekomma ersättningsanspråk ifrån deras sida, vilkas näring närmast beröres av den nya förordningen. För att i detta avseende fullt ekvivalera Kungl. Maj:ts förslag föreslås i detta sammanjäkningsförslag, att en skrivelse skulle avlåt as till Kungl. Maj:t med anhållan om utredning av ersättningsspörsmålet.

Nu sade den föregående ärade talaren, att han och hans vänner väntat, att utskottet skulle inbjudit andra kammaren att i huvudsak biträda första kammarens beslut. Herr Trygger, som är en så gammal riksdagsman och en så erfaren man i övrigt, får väl ändå erkänna att detta skulle vara ett ytterst besynnerligt sammanjäkningsförslag från utskottets sida. Det har icke ens de, som inom utskottet velat gå allra längst åt höger, föreslagit. Herr Trygger sade, att man i denna kammare med all önskvärd tydlighet sagt ifrån, att man icke ville veta av det lokala vetot, och då skulle naturligtvis utskottet rättat sig efter denna förstakammarhögerns vink. Herr Trygger och hans liktänkande få ursäkt a, att utskottet även fäst avseende vid andra kammarens beslut. Jag ber att få erinra om de röstsiffror som framkommit vid detta besluts fattande i båda kamrarna. I denna kammare uppnådde man 63 röster till förmån för det lokala vetot under det 79 röstade emot detsamma; det var sålunda endast 16 röster som

skilde. I andra kammaren — om man får taga hänsyn till andra kammarens mening och jag hoppas att man får göra det — var det icke mer än 45 av samtliga ledamöter som röstade mot det lokala vetot, vilket förhållande, herr Trygger, bevisar, att även inom högern kravet på lokalt veto vunnit starkt insteg. Högern står ingalunda så enig i sitt yrkande om avslag på det lokala vetot som herr Trygger tyckte vilja göra gällande. Egenomligt skulle det varit, mina herrar, om utskottet icke tagit hänsyn till en så stark opinion inom andra kammaren utan bara rättat sig efter första kammarens mening. Jag ber att få förklara att, så länge jag har något att säga inom bevillningsutskottet, det aldrig kommer att hända att åtminstone jag biträder ett sådant tillvägagångssätt.

Vi hava emellertid, mina herrar, så nyligen och grundligt debatterat frågan om det lokala vetot och för övrigt nykterhetsfrågan i dess helhet, att jag icke anser det så synnerligen lämpligt att här draga upp någon längre debatt om den saken. Så mycket vill jag emellertid säga — och härvidlag kan jag stödja mig på herr Thyren, som, såsom jag gissar, brukar utöva ett visst inflytande på första kammar-högerns beslut — att den som är rädd för starka angrepp på den nuvarande anordningen beträffande den kommunala röstskalan säkerligen gör klokt uti, om han utsöndrar en fråga sådan som denna ifrån det vanliga tillvägagångssättet och tillåter att ännu mera folkliga principer få göra sig gällande.

Jag kan, herr talman, icke avhålla mig från att betona, huru som just nu det psykologiska ögonblicket borde vara inne för lösningen av denna fråga, rörande vilken kamp förts under lång tid. Denna dag kommer säkerligen — jag vet icke huru långt andra kammaren fortskridit i sin behandling av härordningsförslaget — men vi veta dock alla, att denna dag kommer att se vår segslitna och ytterst viktiga försvarsfråga löst. Jag vill fråga herrarna, om det icke skulle verka samlande, om första kammar-högern samma dag uppgåve sitt långvariga motstånd mot det folkets krav som kallas lokalt veto, detta folkliga krav, som inom andra kammaren tillvunnit sig den stora majoritet, om vilken jag redan förut nämnt. Vi äro alla tämligen ense därom, att försvaret icke blir starkt enbart genom yttre anordningar — vore de än så fulländade; det kräves även, mina herrar, att de breda lagren — och de utgöra dock det vida övervägande flertalet av vår armé — icke känna sig av de styrande och bestämmande behandlade såsom styvbarn, vilkas behov och önsknningar föraktas och stötas tillbaka. Jag tror, att första kammaren skulle bidraga till en stor tacksamhet och en stor tillfredsställelse i tusentals hem, om den i dag sade ja till det föreliggande sammanjämningsförslaget.

Borde vi icke här i svenska riksdagen i dessa dagar, då krigets åska med bedövande styrka dånar runt omkring oss — borde vi icke då kunna samla oss här i riksdagen om stora

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandelns ordnande.

(Forts.)

Sammanjäkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

och nationellt enande handlingar? *En* sådan handling ha vi idag begått. Skulle vi icke nu kunna utföra den andra? Hans excellens herr statsministern yttrade i sitt anförande, att denna dag skall stå som en märkesdag i den svenska riksdagens historia. Mina herrar, jag ber att få lägga eder på hjärtat, att det skulle bli en än större märkesdag, om man till det förra beslutet även lade detta bifall till sammanjäkningsförslaget, som jag påyrkat. Säkerligen skulle man då med glädje och tacksamhet under lång tid erinra sig den 12 september 1914 och det icke blott i slotten och de rikes boningar utan även i kojorna och de fattiga hemmen. Det beror på första kammar-högern, om dagen skall få denna betydelse, om den skall få denna ljusa och vackra färg över sig, som ligger i ett tillmötesgående från olika håll gentemot krav, som stått på dagordningen i årtionden. Det förefaller mig nästan, som om det just borde ligga dem, som hållit försvarsfrågan högst, allra närmast om hjärtat, att en sådan mycket försonande handling utfördes.

Herr talman, jag ber att få yrka bifall till sammanjäkningsförslaget.

Herr Klefbeck: Herr talman! Det var med mycket vemod jag hörde den förste talaren framställa det yrkande som han gjorde, och det vemodet minskades icke därav, att detta yrkande framkom just i dag. Nu har emellertid utskottets ärade ordförande bemött hans anförande, varför jag skall inskränka mig till endast ett par ord.

Herr Trygger framhöll med mycken myndighet, buren av den makt, som det starka majoritetspartiet inom denna kammare skänker, att man har skäl fordra, att denna majoritets ståndpunkt respekteras. Vi förstå, att efter den behandling, som frågor i allmänhet här få, det finnes ett visst fog för ett sådant myndigt framförande av detta krav. Men vi få ej förglömma, att det finnes en *större* del av vårt folk, som har en annan mening även i denna fråga, och det synes mig, att vi ha rätt att fordra, att de representanter för detta folk, som närmast representera minoriteten därvidlag, måtte respektera majoritetens ståndpunkt.

Det var, sade jag, ett visst vemod, som fyllde mig, när jag hörde den förste ärade talarens anförande. Det väcktes redan under behandlingen av den första stora frågan. Vi hade icke hunnit mer än klubbfasta det första avgörande beslutet, före vilket klubbfastande det förklarades från högerhåll, att det nya härordningsförslaget endast åsyftade värnandet av landets försvar — vi hade, säger jag, knappt hunnit bevittna klubbfastandet härav, innan samma högerparti förklarade sig icke vilja vara med om en skrivelse, som tydligen ger tillkänna, att militär icke får användas mot svenska medborgare. Nu kommer det andra, det stora nykterhetskravet, och man beklagar då i förbigående, att förslaget skall falla, och vill kasta ansvaret på dem, som vilja föra fram frågan till en verklig lösning. Men vi

hålla före, att en sådan verklig lösning icke är möjlig utan det lokala vetot. Jag behöver bara återigen hänvisa till de faktiska förhållandena beträffande de flesta av våra städers stadsfullmäktige och fråga: I huru många av dessa korporationer är det tänkbart under nuvarande förhållanden, att ett rusdrycksförbud skall kunna genomföras för en plats, som representeras av stadsfullmäktige. Jag tror, att de stadsfullmäktige torde vara lätt räknade, som skulle vilja medverka till ett sådant beslut. Inom vår egen kår i Stockholm har det upprepade gånger hänt, att till och med sådana, som förklarat sig vara utpräglade nykterhetsvänner och fromma kristna, hava på högerorder röstat emot nykterhetsförslag. Det är inför sådana erfarenheter ett djupt medvetande rotat i våra bröst, att, skall det kunna sättas någon gräns för det elände, som håller på att i större och större utsträckning fördärva folket, är lokala vetot det enda möjliga. Att då förklara sig vara nykterhetsvän, men icke vilja vara med om det medel, som för till målet, kunna vi åtminstone icke fatta.

Sammanjämningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

När det talas om, att man icke är för detta förslag, därför att det skulle innebära ett rubbande av grunderna för den kommunala rösträtten, och att sålunda till grund för hela förslaget skulle ligga ett politiskt syfte, tillåter jag mig säga, att detta stöter nästan på spegelfäkteri. Ty ingen människa skall kunna övertygas därom att, därför att personer som lida under rusdryckernas förbannelse, själva få säga till, att de vilja hava bort rusdryckerna från sitt samhälle, på den grund någon den minsta rubbning av den kommunala rösträttsskalan i alla kommunens andra ärenden därmed skulle vara företagen. Den vilar nog på andra och starkare grunder — Gudi klagat!

Jag kan så gott sluta, herr talman, ty det är ju icke med mycken förhoppning jag framställer mitt yrkande. Men jag vill i alla fall yrka på bifall till utskottets förslag.

Herr Ekman, Carl Gustaf: Det är endast ett påstående i den förste talarens, herr Trygger, anförande, som jag icke vill lämna obesvarat, nämligen hans uttalande, att det lokala vetot skulle vara ett »rent politiskt medel» och att det av denna anledning enligt hans förmenande icke kunde av högerpartiet godkännas. Mot den saken skall jag, utom att hänvisa till vad jag förra gången anförde vid denna frågas behandling, blott påpeka det faktum, att det lokala vetot i en mängd olika länder, där olika rösträtsbestämmelser råda och där man sålunda under de mest skiftande förhållanden har att reglera handeln med rusdrycker, användes just såsom det medel, varigenom det verksamaste skyddet för folkets hälsa, sundhet och styrka i detta avseende kan beredas. Att så är fallet inom många under olika politiska och kommunala rösträtsbestämmelser stående länder utgör ett bevis för, att detta herr Tryggers påstående icke är riktigt. Det synes mig tvärtom endast vara att beteckna såsom en förevändning mot att biträda en verksam nykterhetsreform.

Sammanjämkningsförslag ang. brännvins- samt vin- och ölhandels ordnande.

(Forts.)

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder framstälts, propositioner, först på bifall till vad utskottet i förevarande memorial hemställt samt vidare på avslag därå, och förklarade sig anse den förra propositionen, vilken upprepades, vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och ansgos en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad bevillningsutskottet hemställt i sitt memorial nr 33, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 63;

Nej — 81.

Herr talmannen tillkännagav, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Anmälades och bordlades sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 utlåtande och memorial,

nr 1, i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under andra huvudtiteln gjorda framställningar, och

nr 2, med hemställan om anvisande av ersättning åt sammansatta stats- och lagutskottets nr 2 sekreterare och vaktbetjäning.

Lagutskottets memorial, nr 36, angående arvode åt den, som inom lagutskottet biträtt vid behandlingen av dels Kungl. Maj:ts proposition nr 57 med förslag till strafflag för krigsmakten m. m., dels ock de i anledning av propositionen väckta motioner; ävensom

tredje särskilda utskottets memorial nr 5, angående avlöning åt dess tjänstemän.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades

herr *Clason* under 12 dagar fr. o. m. den 14 i denna månad

» *Grubbström* fr. o. m. den 15 t. o. m. den 23 » » »

Justerades fyra protokollsutdrag för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 1.47 e. m.

In fidem
A. v. *Krusenstjerna.*
